र्णवतन्त्रम् । दूषयन् दूषणीयः दूषितः दूषयित्वा संदूष्य । उपसर्गपूर्वकः तत्तदुपसर्गद्योत्यार्थयुक्तविकारे

दुष्कर त्रि॰ दुःखेन क्रियते दुर्+कृ–कर्मणि खल् । कर्त्तुमशक्ये १दुःखेन करणीये "अपि यत् सुकरं कर्म तदप्येकेन दुष्करम्" मनुः "मुग्धे ! दुष्करमेतदित्यतितरा मुक्त्वा सहासं बलात्" अमरुश॰। २आकाशे न॰ शब्दार्थकल्पतरुः तस्याजन्यत्वेन दुष्करत्वात् । भावे खल् । ३दुःखेन करणे न॰ ।

दुष्कर्मन् न॰ दुष्टं कर्म प्रा॰स॰। १पापे । दुष्कर्मभिश्च नहुषो नाशं यास्यति दुर्मतिः" भा॰उ॰ १२अ॰ "दुष्कर्मजानृणां रोगा यान्ति चैव क्रमात् शमम् । जपैः सुरार्चनैर्होमैर्दानैस्तेषां क्षयोभवेत्" शातातपः । दुःस्थितं कर्मास्य प्रा॰ब॰। २पापकर्मकारके त्रि॰ "ततो वसति दुष्कर्मा नरके शाश्वतीः समाः" भा॰उ॰१३१अ॰ ।

दुष्काल पु॰ दुष्टः कालः प्रा॰स॰ । निन्दिते काले । यस्य यः कालोविहितस्तस्य ततो वैलक्षण्ये कालस्य दुष्टता २प्रलये च । दुःसहो कालः कलनमस्य प्रा॰ब॰ । ३शिवे "अकालश्चातिकालश्च दुष्कालः कालएव च" भा॰शा॰ २८६ अ॰शिवनामोक्तौ ।

दुष्कुल न॰ दुष्टं कुलम् प्रा॰स॰। १निन्दिते कुले "अन्त्यादपि परं धर्मं स्त्रीरत्नं दुष्कुलादपि" मनुः । दुःस्थं कुलमस्य प्रा॰ब॰ । २निन्दितकुलजाते त्रि॰ "मदमूर्खताभिमाना दुष्कुलतैश्वर्यसंयुक्ताः" सा॰द॰ दुष्कुले भवः पक्षे ख । दुष्कुलीन, ढक् दौष्कुलेय निन्द्यकुलभवे त्रि॰

दुष्कृत न॰ दुष्टं कृतम् प्रा॰स॰ । १पापे "दातुर्यत् दुष्कृतं किञ्चित् तत्सर्वं प्रतिपद्यते । निपानकर्त्तुः स्नात्वा तु दुष्कृतांशेन लिप्यते" मनुः २तज्जनके कर्मणि च "यथा यथा मनस्तस्य दुष्कृतं कर्म गर्हति" मनुः तदस्यास्ति इनि । दुष्कृतिन् तद्युक्ते "पुनःपुनर्दुष्कृतिनं निनिन्द" रघुः ।

दुष्कृति त्रि॰दुस्था कृतिरस्य प्रा॰ब॰। दुष्कर्मकारके "पादस्पर्शस्तु रक्षांसि दुष्कृतीनवधूननम्" मनुः प्रा॰स॰। २पापे स्त्री

दुष्क्रीत त्रि॰ दुष्टं क्रीतम् प्रा॰स॰ । रूपसंख्यादिकमपरीक्ष्य क्रीते क्रीतानुशयशब्दे दृश्यम् "क्रीत्वा मूल्येन यो द्रव्यं दुष्क्रीतं मन्यते क्रयी" नारदः । [अमरः ।

दुष्खदिर पु॰दुष्टः खदिरः प्रा॰स॰। कालस्कन्धे क्षुद्रखदिरभेदे

दुष्ट त्रि॰ दुष–क्त । १दुर्बले २अधमे विश्वः । ३दोषाश्रिते च दोषशब्दे वक्ष्यमाणव्यभिचारादीनामन्यतमयुक्ते ४हेतौ । ५पित्तादिदोषयुक्ते ज्ञानकारणे नेत्रादौ यथा कथञ्चित् ६दोषयुक्ते च त्रि॰ ७कुष्ठे न॰ (कुड़) ख्याते शब्दच॰। "त्याज्यो दुष्टः प्रियोऽप्यासीत्" रघुः "दुष्टः शब्दः स्वरतो वर्णतो वा" महाभाष्यधृता श्रुतिः ।

दुष्टचारिन् त्रि॰ दुष्टं चरति चर–णिनि । दोषयुक्तकर्मकारिणि "अथ यत्रैनमासीनं शङ्केरन् दुष्टचारिणः" भा॰वि॰४अ॰ ।

दुष्टगज पु॰ नित्यकर्म॰ । गम्भीरवेदिनि गजे हेमच॰ ।

दुष्टनु त्रि॰ दुस्था तनुरस्य प्रा॰ब॰ वेदे षत्वम् । दुस्थदेहयुक्ते "क्षुधा किल त्वा दुष्टनो ! जक्षिवान्त्स न रूरुपः" अथ॰ ४।७।२ लोके तु दुस्तनु इत्येव तत्रार्थे

दुष्टयोग पु॰ कर्म॰। १वैधृतिव्यतीपातादि योगे तस्य स्नानदानाद्यतिरिक्तकर्मसु वर्ज्यत्वमशुभसूचकत्वञ्च सू॰सि॰नानास्थाने उक्तं यथा

"तुल्यांशुजालसम्पर्कात् तयोस्तु प्रवहाहतः । तद्दृक्क्रोधभवो वह्निर्लोकाभावाय जायते । विनाशयति पातोऽस्मिन् लोकानामसकृद् यतः । व्यतीपातः प्रसिद्धोऽयं संज्ञाभेदेन वैधृतिः । स कृष्णो दारुणवपुर्लोहिताक्षो महोदरः । सर्वानिष्टकरो रौद्रो भूयो भूयः प्रजायते । आद्यन्तकालयोर्मध्यः कालोज्ञेयोऽतिदारुणः । प्रज्वलज्ज्वलनाकारः सर्वकर्मसु गर्हितः । एकायनगतं यावदर्केन्द्वोर्मण्डलान्तरम् । सम्भवस्तावदेवास्य सर्वकर्मविनाशकृत् । व्यतीपातत्रयं घोरं गण्डान्तत्रितयं तथा । एतद् भसन्धित्रितयं सर्वकर्मसु वर्जयेत् २अरिष्टसूचके गोचरविलग्नादिस्थग्रहयोगभेदे च

दुष्ट(स्त)र त्रि॰ दुःखेन तीर्यतेऽसौ कर्मणि खल् वेदे सुषामादेराकृतिगणत्वात् षत्वम् । "अकृत्यं मरुतः पत्सु दुष्टरम्" ऋ॰१।५४।१४ लोके तु न षत्वम् "तितीर्षुर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागरम्" रघुः ।

दुष्टरक्तदृक् त्रि॰ दुष्टा रक्ता च दृगस्य । पित्तादिदोषजरक्तनेत्रके । "दीक्षितः स्त्रीप्रसङ्गेन जायते दुष्टरक्तदृक्" शातातपेन तत्कर्मपाक उक्तः ।

दुष्टरीतु पु॰ दुर्+तॄ–तुन् वेदे इट् दीर्घश्च षत्वम् । दुःखेन तरणीयेऽहिंस्ये "तुविग्रये वह्नये दुष्टरीतवे" ऋ॰२।२१।२। लोके तु दुस्तर्तु इत्येव ।

दुष्टवृष पु॰कर्म॰। शक्तत्वेऽपि अधुर्वहे वृषे (गड़िया) ख्याते हेमच॰। [शब्दे दृश्यम् ।

दुष्टव्रण पु॰ नित्यक॰। अचिकित्सनीये व्रणभेदे द्विव्रणीय-

दुष्टसाक्षिन् पु॰ कर्म॰ । नारदाद्युक्ते असाक्षित्वप्रयोजकदोष